

*Шеленкова Наталія Леонідівна
Котик Костянтин Тимофійович
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ МАТЕРИНСТВА В ПСИХОЛОГІЇ

Материнство як невід'ємна частина системи «мати-дитина», було предметом дослідження багатьох вчених, серед яких зазначимо В.І.Брутмана, С.Ю.Мещерякову, М.С.Радіонову, Г.Г.Філіппову, Ф.Ю.Хамітову. У своїх працях науковці наголошували на необхідності вивчення материнства як окремого феномену жіночої психічної сфери.

На основі теоретичного узагальнення проблеми можна виокремити, принаймі, два напрямки, в межах яких здійснюється вивчення сутності материнства:

- 1) материнство як забезпечення умов для розвитку дитини;
- 2) материнство як частина особистісної сфери жінки.

Дитина від народження направлена на сприйняття людських, передусім, материнських, сигналів (обличчя, голосу). В своїй поведінці немовлята проявляють відповідність між тим, що бачать і чують, і тим, що роблять самі. Отже, дитина з'являється на світ зі здібностями встановлювати взаємовідношення з іншими людьми. Поведінка матері розглядається як складова частина батьківської поведінки, комплементарна природженому репертуару поведінки дитини і носить назву «викликана дитиною соціальна поведінка». Викликана немовлям, поведінка матері у найбільшому ступені підходить можливостям сприйняття ним довколишнього світу. І, як результат, дитина викликає стосовно себе особливу поведінку матері й сама максимально спрямована на сприйняття її поведінки [5].

Водночас, при вивченні материнства, неможливо пройти повз проблеми девіантної материнської поведінки. Останні декілька десятиліть питання батьківської жорстокості, а особливо одного з її проявів – відмова матері від дитини – стали предметом наукового вивчення дослідників в усьому світі. Це соціальне явище було предметом дослідження В.І.Брутмана, М.Ю.Колпакової, С.А.Мінюрової, М.С.Радіонової .

Діти, від яких відмовилися батьки, мають відсталість у розвитку власної ініціативи вже на першому році життя, яка безпосередньо пов'язана з якістю суб'єктивних відношень, встановлених з людьми, що опікують дитину. У дітей, від яких відмовилися батьки, реалізація важливої потреби в залученні, коли мати дитини проживає й емоційно переживає з дитиною одні й ті ж події, відсутня. Досвід, набутий в дитинстві став розглядатися як фундамент і йому було приписане рішуче значення у виникненні можливих невротичних і психічних порушень у дорослих. Материнська депривація в ранньому онтогенезі може привести до виникнення цілої низки відхилень у розвитку майбутнього дорослого [3].

А.І.Захаров, який досліджував позитивний емоційний контакт батьків і дітей, вважав його як одну з умов нормального психічного розвитку, формування характеру й особистості. Він дійшов висновку, що проблеми емоційного контакту обумовлені гіперсоціальним напрямком особистості матері через гіпертрофоване почуття обов'язку, підвищену принциповість, неможливість компромісів [4].

Щодо впливу матері, зокрема, її особистісних рис, на розвиток дитини, вказує й Н.Н.Авдєєва. Завдяки кореляційному аналізу, який вона провела, було встановлено зв'язок між рівнем розвитку образу дитини і рівнем розвитку образу себе матері, її уявленням про дитину, оцінкою своєї прихильності до неї і оцінкою прихильності дитини до себе. Так, діти з високим розвитком рівня образу себе виявляють більшу самостійність, меншу залежність від матері, більшу активність у незнайомій ситуації. Їх матері мають високу самооцінку, позитивне емоційне самопочуття. Вони оцінюють позитивно особистісні якості дитини, її досягнення,

зміни у поведінці. Прихильність свою до дитини оцінюють як більш сильну, ніж дитяча прихильність до них. Прояви індиферентної або афективної поведінки дітей, як правило, характеризують їх як «ненадійно прихильних». У них низькі показники розвитку себе, висока ступінь залежності від матері, «чіпляюча» поведінка у незнайомій ситуації. Матері дітей цієї групи мають переважно занижену самооцінку, невисокі показники образу себе, у них відзначається емоційне неблагополуччя. Більш важливим вони вважають догляд за дитиною, задоволення її фізіологічних потреб, розвиток навичок у дитини, а не її особистості [1].

Останнім часом поширилася кількість досліджень, в яких психологи, лікарі вивчали зв'язок між психоемоційним станом, особливостями особистості вагітної та безпліддям, загрозою переривання вагітності, виникненням гестозів і станом здоров'я новонароджених. Так, В.В.Васильєва, С.І.Глущенко, В.І.Орлов, К.Ю.Сагамонова визначили у 60% жінок з безпліддям депресивний розлад, для 68% з них характерний рівень особистісної тривожності, а також мали прояв акцентуації: емотивність, екзальтованість, циклотимність. Автори підтвердили уявлення про безпліддя як про єдиний психосоматичний процес [2]. К.Хорні та Д.Пайнз підкреслювали, що проблема безпліддя пов'язана з ранньою стадією розвитку та фруструючими відносинами з матір'ю у цей період.

Н.В.Боровікова, В.Н.Буганова, І.В.Ващенко, Н.В.Даниленко, А.В.Жук, Н.Г.Ігліна вивчали психоемоційний стан вагітних, закономірності його трансформації та процес психічних новоутворень вагітності. Дослідники зазначили, що психічний стан жінки, який сприяє виношуванню, народженню, догляданню та вихованню дитини можна вважати психологічною готовністю жінки до материнства.

Підсумовуючи все вище сказане треба зазначити, що вивченням материнства займалися науковці різних галузей знання й ними встановлено наступне: 1) існує залежність між материнською опікою та успішним психічним розвитком дитини; 2) материнське піклування слід розглядати як незамінне; 3) жінки, які в дитинстві самі

зазнали психологічної депривації та агресії, або яким не вдалося вирішити свої дитячі конфлікти, зосереджені на своїх проблемах, для них характерно переживання відчуття несправедливості та відсутності любові. Такі жінки нехтують своїми дітьми, вони емоційно, психологічно незрілі, егоцентричні.

Література:

1. Авдеева Н.Н. Привязанность ребенка к матери и образ себя в раннем детстве //Вопр. психол. – 1997. – №4. – С.3 – 12.
2. Васильева В.В., Орлов В.И., Сагамонова К.Ю., Черноситов А.В. Психологические особенности женщин с бесплодием // Вопросы психол. – 2003. – №3. – С.93–98.
3. Винникотт Д.В. Маленькие дети и их матери. – М.: Класс, 1998. – 80 с.
4. Захаров А. И. Неврозы у детей и подростков. – Л: Медицина, 1988. –183 с
5. Михайлов Б.В., Табачников С.И., Витенко И.С., Чугунов В.В. Психотерапия: Учебник для врачей – интернов высших мед. уч. зав. – Х.: Око, 2002. – 768 с.